

به نام او که یادش آرام بخش دلماست.

الگوی تدریس ایفای نقش

سال تحصیلی ۹۷-۹۶

مرحله اول : انتخاب موضوع

شناسایی و انتخاب موضوع اولین قدم برای الگوی ایفای نقش است و انتخاب آن به دو صورت انجام می‌شود :

- موضوع درس (مورد تدریس)
- موضوعات دلخواه که دانش آموزان کلاس بر اساس علایق خود انتخاب می‌کنند.

در هر دو صورت ، باید ابعاد گوناگون آن تشریح و به کلیه فراگیرندگان تفهیم گردد تا ایفاگران نقش‌ها ، مفهوم اصلی را درک کنند . در این مرحله ، موارد زیر باید رعایت شود :

۱. واضح و روشن کردن موضوع ، به نحوی که برای همه قابل فهم باشد .
۲. موضع کلی ، مورد علاقه و توافق بچه‌ها باشد .
۳. موضوع دارای اهداف مهم اجتماعی باشد .
۴. موضوع قابل اجرا و در ساختار الگوی ایفای نقش قابل بحث باشد.
۵. واژه‌های موجود در موضوع تعریف و مشخص گردد .
۶. موضوع جذاب و متناسب با توانایی‌های ذهنی و روانی دانش آموزان باشد . یادگیری ارتباطی دو طرفه و تعاملی است و بدیهی است که اگر یادگیرندگان منفعل باشند ، امکان یادگیری به وجود نخواهد آمد. در این روش ، همه افراد نقش‌دارند و باید در موعد مقرر نقش خود را ایفا کنند و سپس به صورت فعال در جریان آموزش به فعالیت بپردازند.

مرحله دوم : نوشتن نمایش نامه

نگارش نمایش نامه ، پیکره اصلی الگوی ایفای نقش است . در این مرحله ، کلیه فعالیت‌ها از شروع تا پایان به صورت محاوره‌ای نوشته می‌شود و دانش آموزان با کمک و همکاری مربی ، مراحل را می‌نویسند . اهداف اصلی موضوع درس باید در یکایک مراحل

گنجانده شود . رعایت ارزش‌های اجتماعی و پرهیز از عادت‌های نامطلوب و محتواهای نامناسب الزامی است . بنابراین ، محتوای اصلی در ایفای نقش ، همین مرحله است و پیام اصلی درس باید در این قسمت مطرح و از طریق اجرای آن به دانش آموزان منتقل شود . دانش آموزان باید راه‌کارهای اجرایی را در مراحل بعد اجرا کنند . در این مرحله ، رعایت توان دانش آموزان ، اطلاعات و زمینه‌های فکری آنان اهمیت بسیار دارد .

نمایش نامه باید دارای ابتدا و انتها باشد و متن ، آموزش‌های لازم را بدهد . اگر نمایش‌نامه مورد نظر خوب تنظیم نشود ، انگیزه دانش آموزان برای اجرا کاهش می‌یابد و ممکن است نمایش جذابیت مورد نظر را نداشته باشد . جملات باید حتی‌الامکان کوتاه و قابل فهم باشد و براساس بینش دانش آموزان تنظیم شود . بین جملات و تنظیم محتوا باید ارتباط و توالی منطقی وجود داشته باشد و موضوعات به صورت اصولی هم جهت باشند .

مرحله سوم : تعیین نقش‌ها

انتخاب بازیگران بر اساس توانایی و علاقه آنان به نقش‌های مورد نظر ، مهم‌ترین بخش الگوی ایفای نقش است . فعالیت‌های لازم برای مراحل الگو ، در این مرحله مشخص می‌گردد و تعداد نقش‌ها و گزینش افراد و دیگر موارد اجرایی باید مد نظر باشد .

شناخت شخصیت افراد و ویژگی‌های رفتاری ، ساختار بدنی (قد ، وزن ، سن و .....) اهمیت زیادی دارد . معلم یا مربی در مقام کارگران نمایش ، قبل از هر چیز باید بازیگران را خوب بسنجد ، توانایی‌های آنان را بشناسد و برای ایفای نقش‌های مورد نظر پیشنهاد کند. نظر دانش آموزان دیگر ، مشاهده گران ، نیز در این انتخاب موثر است .

گفتنی است که تفسیر و تبیین نقش‌های مثبت و منفی ارزش بسیار دارد، زیرا ممکن است بعضی نقش‌ها که به ظاهر منفی باشند، تأثیر سوء‌ی بفرآگیرندگان بگذارد. بنابراین نباید شخصیت افراد را براساس نقش‌ها تعریف کرد. به علاوه، در درس‌های دیگر نقش‌ها باید عوض شود و یک نفر، همیشه بازیگر یک نوع نقش نباشد.

مرحله چهارم: تهیه امکانات و تجهیزات لازم

براساس نمایش‌نامه تدوین شده، امکانات مورد نظر باید شناسایی و فراهم گردد. نقش این وسایل در تکوین و تقویت روند اجرا و تأثیر گذاری نمایش‌نامه، بسیار مهم است و به ویژه برای فراگیرندگان جذابیت و کشش خاصی دارد. ساخت فضا، صحنه‌آرایی مناسب و دیگر ملزومات یا امکانات، باید فراهم آید و نحوه کاربرد آن‌ها برای بازیگران تشریح شود. بهتر است از وسایل ساده و قابل دسترس استفاده شود و وسایل صحنه را حتی الامکان خود دانش‌آموزان بسازند.

مرحله پنجم: تمرین مقدماتی بازیگران

پس از تعیین نقش‌ها و تشریح وظایف، باید آمادگی‌هایی کسب شود. با راهنمای مربی گروه، بازیگران باید به تمرین مقدماتی بپردازند و از جمله این آمادگی‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- حفظ کردن نقش مربوط به خود.

۲- مطالعه دقیق تمام نمایش‌نامه برای اطلاع از نقش دیگران.

۳- شناخت چهره‌ها و گریم صورت و دیگر اعضا در صورت نیاز.

۴- شناخت و ساخت وسایل و امکانات.

۵- شناخت و تمرین مراحل اجرایی به صورت متوالی.

۶- آماده کردن فراگیران برای ایفای نقش، از قبیل گریم کردن و تمرین دادن؛

مرحله ششم: آمادگی مشاهده کنندگان و اجرای نمایشنامه

در این مرحله توضیح مختصر در مورد موضوع و هدف نمایش برای شاگردان داده می‌شود؛ سپس گروه بازیگران در حضور بقیه دانش‌آموزان و مربی، نقش‌های خود را اجرا می‌کنند. حضور مربی در مقام هدایت‌کننده و کارگردان، اهمیت بسیار دارد. او باید بازیگران را به صورت غیر مستقیم هدایت کند. مرحله اجرایی الگوی ایفای نقش و انجام دادن نمایش در کلاس، مرحله اصلی است. در این مرحله، تماشاگران با دقت و رعایت دقیق نظم، روند نمایش را تماشا و در صورت امکان، نکات مهم و نظریات اصلاحی خویش را یادداشت می‌کنند. گفتنی است که دیگر اهداف و انتظارات آموزش و پرورش باید در رفتار و گفتار بازیگران نمایان شود. همچنین توجه شود که روند اجرایی نمایش، اهداف را تحت الشعاع قرار ندهد و روش از اهداف دور نشود.

مرحله هفتم: بحث، بررسی و ارزشیابی

پس از اتمام مرحله اجرایی، بحث درباره محتوا و چگونگی اجرای نمایش‌نامه و ارزشیابی نتایج آن شروع می‌شود. تماشاگران به صورت گروهی و با هدایت معلم به ارزشیابی و بررسی کلیه مراحل اجرا می‌پردازند و انتقادات و پیشنهادهای خود را ارایه می‌دهند. هدف از این مرحله اصلاح و تقویت نکات مثبت و رفع نکات منفی نمایش‌نامه

و اجرای نقش‌هاست. پس کلیه نظریات باید در تصمیمات بعدی ملحوظ شود.

این پیشنهادها، برای معلم، که کارگردان نمایش‌نامه است، اهمیت بسیار دارد. زیرا با رعایت آن‌ها اثر بخشی روش افزایش می‌یابد. در این مرحله، دریافت و تأثیر نمایش‌نامه و روند اجرایی آن بر دانش‌آموزان نیز باید بررسی و تحلیل گردد و اگر آزمونی از محتوای فعالیت، برنامه‌ریزی و اجرا شود، بسیار مفید خواهد بود» (فضلی‌خانی، ۱۳۷۸، ص ۹۵)

مرحله هشتم: تعمیم تجارب

در این مرحله فراگیران قادر می‌شوند که نقش‌های ایفا شده را در موقعیتهای مساله دار و مشکلات واقعی ارتباط دهند و به اصول نظریه‌ای که بتوانند در زندگی واقعی از آن بهره‌گیرند نزدیکتر می‌گردند.

هرگز نباید انتظار داشت که فوراً تعمیم‌ها درباره نتایج به دست آمده صورت گیرد، تعمیم نیاز به تجربه‌های زیاد دارد. در هر حال معلم باید تلاش کند که بحث‌ها را به گونه‌ای هدایت کند که ایفاگران نقش پس از کسب تجارب طولانی بتوانند رویکردهای مختلف موقعیت مساله دار و پیامدهای آن را تعمیم دهند. هر اندازه سازمان‌دهی مناسب‌تر باشد، نتایج به دست آمده جامع‌تر خواهد بود و دانش‌آموزان به اصول نظریه‌ای که بتوانند در زندگی واقعی از آن بهره‌گیرند، نزدیکتر می‌شوند.